

САКРАЛЬНА РОЛЬ ВЕСІЛЬНОГО ТАНЦЮ В РОМАНІ «СОЛОДКА ДАРУСЯ» М. МАТІОС

Журба С. С. Сакральна роль весільного танцю в романі «Солодка Даруся» М. Матиос.

У статті досліджено сакральне значення весільного танцю в романі «Солодка Даруся» М. Матиос. Вказано, що гуцульський танець сповнений ритму, театральності, має ще й містичне значення – це закодований символ долі молодих.

Ключові слова: весільний танець, гуцулка, гора-маре, сакральність, містика, закодований знак

Журба С. С. Сакральное значение свадебного танца в романе «Сладкая Даруся» М. Матиос.

В статье исследовано сакральное значение свадебного танца в романе «Сладкая Даруся» М. Матиос. Указано, что гуцульский танец полон ритма, театральности, имеет еще и мистическое значение – это закодированный символ судьбы молодоженов.

Ключевые слова: свадебный танец, гуцулка, гора-маре, сакральность, мистика, закодированный знак.

Zhurba S. S. Sacred wedding dance role in the novel «Sweet Darusya» M. Matios.

In the article the sacred meaning of the wedding dance in the novel «Sweet Darusya» M. Matios. It is indicated that Hutsul dance full of rhythm, theater, and even a mystical significance – it is a coded symbol of fate newlyweds.

Key words: wedding dance, gutsulka, mountain- mare, sacred, mystic coded mark.

Звернення до ментальності та історії українського народу, фольклорних традицій є однією з домінуючих особливостей творчої манери Марії Матиос. Я. Голобородько наголошує, що «книжками «Нація. Одкровення» і «Солодка Даруся» Марія Матиос реактивізувала чи не найтрадиційнішу якість української літератури – інтерес до

етнорегіональної колористики» [2, с. 81]. Культура та духовність гуцулів, глибокі традиції, загадкове й неповторне сприйняття світу репрезентовано у творах письменниці через алюзії на певні міфологічні сюжети, фольклорні образи, архаїку, міф, колективне підсвідоме, звернення до християнських і первісних вірувань, оперування назвами міфічних істот. Погляди гуцулів на природу, навколишній світ продукуються у площині релігійно-міфологічній. В. Шухевич, в етнографічній праці «Гуцульщина», досліджуючи побут, звичаї жителів гірського краю, родинну та календарну обрядовість, міфологічні вірування, фольклор приходять до висновку, що гуцулам притаманний своєрідний симбіоз християнських та давніх язичницьких традицій [8].

Творчий доробок М. Матіос у різних аспектах досліджували такі науковці, як: Н. Адамовська (поетика композиції), Я. Голобородько (художні дилеми), К. Ісаєнко, І. Насмінчук (стильові домінанти), Н. Косинська (міфосимволи), Г. Павлишин (дискурс прози), К. Хижняк (фольклорні мотиви), О. Юрчук (художня мова романів) та інші.

Етнічність, міфологізація, віднесеність до фольклору у творах М. Матіос є природною і невід'ємною частиною створеного нею світу. Особливу увагу приділяє авторка споконвічним українським традиціям, специфіці мислення і менталітету народу, сакральним образам. Адже сакральне, на думку Т. Вільчинської, «обіймаючи прадавні міфологічні уявлення, а згодом віру в християнського Бога, виявляє споконвічну ментальну рису українського народу – його релігійність» [1, с. 13]. Сакралізація відіграє важливу роль у творчій манері авторки і яскраво виражена у «драмі на три життя» – романі «Солодка Даруся». У статті ми спробуємо окреслити питання сакральності гуцульського весільного танцю у творі Марії Матіос.

Гуцульське весілля завжди було яскравим, супроводжувалося багатством народних пісень, ритуалів, не обходиться без запальних та іскрометних танців. Це певне театральне дійство зі своїми законами, під час якого дотримання певних ритуалів, обрядових елементів вважалося обов'язковим. М. і З. Лановик відзначають, що весілля – це «система драматично-ритуальних дій та пов'язаних з ними пісенно-поетичних текстів, що виконуються з нагоди шлюбу хлопця і дівчини як початку їх спільного життя з метою створення сім'ї» [6, с. 194]. У романі «Солодка Даруся» весілля, особливо елементи, що його супроводжують: обряди, ритуали, танці тощо мають сакральне значення. Одруження для Михайла Ілащука мало священне значення, адже *до женячки Михайло був дуже гречним і порядним парубком: дівок не зводив, молодицям спідниці догори*

не підфіткював, у вдовиних перинах не валявся [7, с. 84–85]. Тому вже на весіллі проявилось поважне, трепетне ставлення до дружини: *Гості! Дорогі мої набутливі гості, дивіться на Михайлове чудо, любуйтеся Михайловим чудом, набувайтеся коло Михайлового чуда! На Михайлове чудо дивіться!* [7, с. 85].

Гуцульське весілля триває кілька днів, проте в романі Марія Матіос, змальовуючи цей обряд, акцентує увагу лише на весільних танцях, оскільки обоє молодят – Михайло й Матронка – були сиротами, то вочевидь, деякі весільні канони були порушені. Центральним на гуцульському весіллі є танець молодого подружжя, який у романі набуває особливого сакрального звучання. В Енциклопедії символіки зазначається, що «танець виступає символом світотворення, трансформацією простору в час, ритму всесвіту. Танок дарує відчуття доручення до божественного. Парний танець виступає символом священного шлюбу: з'єднані руки партнерів свідчать про шлюбні узи» [3]. Гуцули вважають, що кожен танцює так, як живе, якщо людині підходить ритм танцю партнера, то і в житті підійде (якщо добре танцюється, то і жити буде добре), може тому вибирали пару під час танцю. Мова танцю була досить важливою для жителів цього краю, власне тому вона продукувала особливий значеннєвий код. Кожен рух у танці є магічним способом спілкування.

У творі М. Матіос детально змалювала два танці молодих: гуцулку та гора-маре. За місцевим звичаєм, перший танець – гуцулку – починають танцювати батьки молодого (оскільки саме вони корінні гуцули), потім до танцю йдуть молодята та гості. Оскільки батьків у молодих не було, то «молодята-сироти» гуцулку танцюють самі. Парний танець вважався символом духовної єдності чоловіка і жінки. Мелодія гуцулки стрімка, рвучка, «несамовита, буйна, як п'яний чоловік», здатна «витрусити душу не гірше, ніж нечиста сила чи опівнічний блуд» [7, с. 87] продукується через танець молодої пари: ... *Михайло легким рухом висадив на долоню дрібненьку <...> молоду. <...> і крутив її над собою, як дзигу <...>. А Матронка, зі страху чи з радості заплющивши очі, обхопила шию свого молодого обома тонкими руками <...> і в несамовитому темні «гуцулки» обвивалися її кольорові стрічки круг Михайла, як зашморг...* [7, с. 85–86]. Пара перебуває у колі – уособленні сили добра, правди, гармонії. Відомо: деякі весільні танці (і пісні також) можуть закодувати майбутню долю молодого подружжя. Магія весільного передбачення озвучена через танець молодих. Запальна, шальна, вогняна «гуцулка» пророкує майбутнє Михайла та Матронки. Художня деталь в описі «гуцулки» має символічне навантаження, є знаком-кодом: розірвана струна, зашморг із кольорових

стрічок Матронки круг Михайла, Михайлове чудо. Гуцули вважали, що раптовий «таємничий» розрив струн у скрипки на весіллі приведе до негараздів у молодій родині – пара буде погано жити. Епізод із розірваною струною скрипки на весіллі зустрічаємо у романі «Земля» Ольги Кобилянської.

Гуцульське весілля супроводжується грою трієстих музик: цимбали, скрипка і бубон, до них приєднували й сопілку. Провідне місце відводилося скрипці, адже кожна мелодія, програна на цьому музичному інструменті відзначається «надзвичайним багатством прикрас, мелодійних мережанок» [8, с. 91]. Скрипаль є обов'язковим учасником дійства, йому відводили перше місце у музиці. Гуцули вірили, що скрипалі мали здатність передбачати долю молодих, володіли магичною силою, особливо ці магичні дії прослідковувалися під час весільного обряду.

Гуцульський танець наповнений сакральною мовою, це своєрідне народне театральне дійство. Потужна енергія Марії Матіос, вважає С. Жила, «творить філософію весільного танцю, який єднає молодих сильніше за вінчальне присягання» [4, с. 11]. Весільний танець «гора-маре» в романі виступає символом наперед визначеної долі молодих, своєрідним попередженням, знаком, «закодованим баченням світу» (С. Жила). Можна провести паралель між традиційним весільним танком «гора-маре» і подальшим життям подружжя: *Ні, це не весільний танець – це жорстокий, нелюдський припис всевишніх сил про неможливість вийти за лінію наперед визначеної тобі долі... Ті ритми протискуються порами під саму шкіру навіть у товстошкірого, заходять, як зашпори, як скалки, далеко під серце, а може, скрипка їх заганяє таки в саме серце – і ти вже ніколи добровільно не позбудишся тонкого, майже нечутного стогону мелодії, не витиснеш його із себе, як серце фурункула, не виблунеш і не витравиш – хіба що вмреш – і лиш тоді скинешся чарів цієї музики, як чарів живого ворожбитя. Та навіть перед смертю, кажуть старі діди, декотрим людям вчувається мелодія «гора-маре», бо кажуть, саме з таким розпачливим сумом, такими неквапними кроками – два вліво – два вправо, щоб не сполохати і не розчавити людину раптовістю, – дає про себе знати близька смерть...* [7, с. 86]. Магічністю та містикою віє від весільної музики та танцю. Аналогічно розгортаються події в родині Глашуків: весілля, сімейна злагода, народження дитини, зникнення Матронки, нічний візит повстанців, викриття Михайлового «злочину». І останнім ударом, тим тупим ножом, стає самогубство Матронки. Бачимо, що виконання ритуального танцю відбулося в долі молодих.

Дисгармонія, руйнація, трагічність у гуцульському фольклорі

продуктивніші, ніж гармонія, порядок, процвітання, ясність і мир, про що свідчить мелодія весільного танцю «гора-маре» (танець запозичений від румунів, які сусідять з гуцулами): *це все одно, що нагла зупинка серця, стрибок потойбіч цього світу, чи як примусове намацування наосліп дороги до раю і добровільний вихід із пекла водночас* [7, с. 87]. Другому весільному танцю письменниця відводить більше значення в романі, він описаний детальніше. У ньому поєднано ритм, музику й духовну сутність гірських жителів. Танець є природним вираженням душі людини, її істинної сутності.

Одним з найпростіших рухів первісного танцю було тупотіння, що пояснюється як зв'язок із землею, як праматір'ю всього живого. Найпростішими рухами були: крок, стрибок, припадання до землі, різноманітні рухи руками [5, с. 54]. Мова танцю є досить складною та символічною, де почуття виражені через рух, пластику, продукуються через висловлювання, що набувають форми повідомлення, в якому послідовно пов'язані знаки передають інформацію. У романі обрядовий танець має певне містичне навантаження, виступає дотиком до чогось космічного: *Спершу два кроки вліво, тоді два кроки вправо – і знову вліво, і знову вправо... після того маєш право один раз обернутися, але не конче... і далі вліво... вправо... – і два прислї одне до одного тіла молодого і молодї розгойдуються, ніби маятник громїздкого настїнного годинника, – не в силї одїрватися від чїтко визначеного місця чи змінити напрямок погойдування. Ця безпощадна у своїй хитростї музика-випробування подає танцюючому перший знак, та що там знак, – вона вказує напрямок, яким відтепер ці двоє рухатимуться тїльки синхронно, тїльки з тим, хто в цю мить тримає своїми руками твої палахкі долонї; завжди і тїльки разом, не порушуючи темпу, не шукаючи іншого ритму, лиш так, як у цїм строгїм і величнїм танці – не танці, а швидше, прилюднїй, але безмовнїй, клятьбї на досмертну вірнїсть чи добровільне рабство разом* [7, с. 87–88]. Танець – це своєрїдна медитація, адже через рухи передається енергія, яка завдяки музиці наповнює людину, відбувається взаємопроникнення виражальних елементів музичних та хореографїчних.

Гуцульський танець – це один із способів спілкування, наскрізь просякнутий емоціями, магїчними та символїчними знаками. Образ трагїчної музики-випробування весільного танцю – як гуцулки, так і гора-маре – у романі «Солодка Даруся» Марїї Матїос дає змогує говорити про прогнозування та роз'яснення майбутнього молодого подружжя.

Лїтература

1. Вїльчинська Т. Концептосфера сакрального в сучаснїй науковїй парадигмї / Т. Вїльчинська // Теорїя і практика викладання української мови як іноземної. – 2008. © С. С. Журба, 2015.

– Вип. 3. – С.150–159.

2. Голобородько Я. Соціумний інтер'єр чи психологічний дизайн? (Художні дилеми Марії Матіос) / Я. Голобородько // Слово і час. – 2008. – №12. – С. 81–85.

3. Енциклопедія символіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sigils.ru/symbols>

4. Жила С. Трагедія адекватна історії: роман Марії Матіос «Солодка Даруся» / С. Жила // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 3. – С. 6–12.

5. Королева Э. А. Ранние формы танца / Э. А. Королева. – Кишинев : Штиинца, 1977. – 215 с.

6. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : [підручник] / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – К. : Знання-Прес, 2005. – 591 с.

7. Матіос М. Солодка Даруся / М. Матіос. – Львів : ЛА Піраміда, 2011. – 188 с.

8. Шухевич В. Гуцульщина. Третя частина : [репринтне видання] / В. Шухевич. – Верховина : Гуцульщина, 1999. – 270 с.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2015 р.